

JÍROVEC MADĀL

Jírovec maďal **nepatří mezi naše původní stromy**. Jeho domovem je jihovýchodní Evropa, ale k nám se dostal již před více než pěti sty lety a zcela **zdomácněl**. Stal se z něj strom typický pro naše **parky**. Také ho najdeme podél cest, kde na jaře vytváří nápadně kvetoucí aleje. Ve volné přírodě roste v listnatých lesích, kam se dostal z lesoparků nebo zámeckých obor, kde býval hojně vysazován.

Jírovec je listnatý strom s obvykle poměrně krátkým kmenem, jehož **šedohnědá borka** se šupinovitě odlupuje. Před olistěním ho poznáme podle nápadných velkých **lepkových pupenů**, ze kterých na jaře vyraší nové **listy** připomínající zelené dlaně **složené** z 5 až 7 lístků. Začátkem května se jírovce doslova rozsvítí svými květy, které jsou uspořádány jako malé bílé stromečky. **Plody** jírovce - zelené pichlavé **tobolky**, ukrývají červenohnědá semena - kaštiny. Kaštiny jsou hladké a příjemné na dotyk.

Dříve se kaštiny strouhaly a používaly **místo mýdla** na praní. Rozemleté klíčky se přidávají do nejrůznějších **mastí** a krémů, které léčí bolavé klouby a svaly. V zimě myslivci přikrmují kaštiny lesní zvěř. Dřevo jírovce není příliš kvalitní, největší význam má proto jírovec maďal jako **okrasná dřevina**, která v parcích zdobí česká i jiná evropská města.

Jírovce **poskytují úkryt** řadě živočichů, nejen ptákům, ale třeba také netopýrům. **Stovky květů** se sladkým nektarem lákají včely a čmeláky. Listy jírovců napadá **klíněnka jírovcová**, jejíž housenky vyžírají v listech chodbičky a kuklí se v nich. Listy tak hnědnou a opadávají již na konci léta. Drobný motýlek, který se z kukly vylhne, u nás zatím nemá dost přirozených nepřátel, a tak napadené jírovcové aleje mnohdy vypadají velmi smutně.

Jírovci se jinak říká též **„koňský kaštan“**. Spojitost názvu stromu s koňmi spočívá v tom, že po opadu listů zbudě v místě připojení řapíku jizva ve tvaru podkovy. Odtud je také odvozen název tzv. **koňské masti**. Látky obsažené v plodech jírovce totiž působí **proti zánětům** a tlumí otoky. Ve větších dávkách jsou však jedovaté.

Co jsme se dozvěděli nového?

borka - odumřelá povrchová vrstva kmene, často se odlupuje, lidově se jí říká kůra
nepůvodní druh - v daném místě se přirozeně nevyskytuje
tobolka - suchý pukavý plod, z něhož se po dozrání uvolňují semena

1 čmelák luční	10 perleťovec stříbropásek
2 čmelák zemní	11 straka obecná
3 daněk evropský	12 včela medonosná
4 dřín obecný	
5 holub hřivnáč	
6 hrdlička zahradní	
7 klíněnka jírovcová	
8 larva klíněnky s požerkem	
9 mravenec lesní	

Jírovce velmi často rostou na návších a v zahradních restauracích. Proč lidé rádi sedí pod těmito stromy? Mnoho míst dostalo jméno související s kaštanem, vzpomenete si na nějaké? Na kterých dalších místech bývají jírovce vysazovány?

Prohlédni si květ jírovce, je skutečně celý bílý? Jakou barvu má nezralý kaštan? Jak se pozná zralá tobolka?

V období Vánoc se i u nás prodávají „pečené kaštiny“, ale nejedná se o plody jírovce. Víš, ze kterého stromu pocházejí? Kaštiny velmi chutnají také daňkům. Kde můžeš daňky nejčastěji spatřit?

Najdi v okolí list jírovce napadený klíněnkou. Odloupi usychající pokožku listu a pozoruj housenku či kuklu klíněnky. K čemu jsou důležité listy? Může strom zahynout, když kmen zůstane nepoškozený, ale housenky zničí většinu listů?

Které stromy v parku mají léčivé účinky? Najdi tvar podkovy v místě, kde přisedal list k větvičce. Klíněnka, ale i jírovec samotný, jsou v naší přírodě nepůvodními druhy. Znáš některé další?